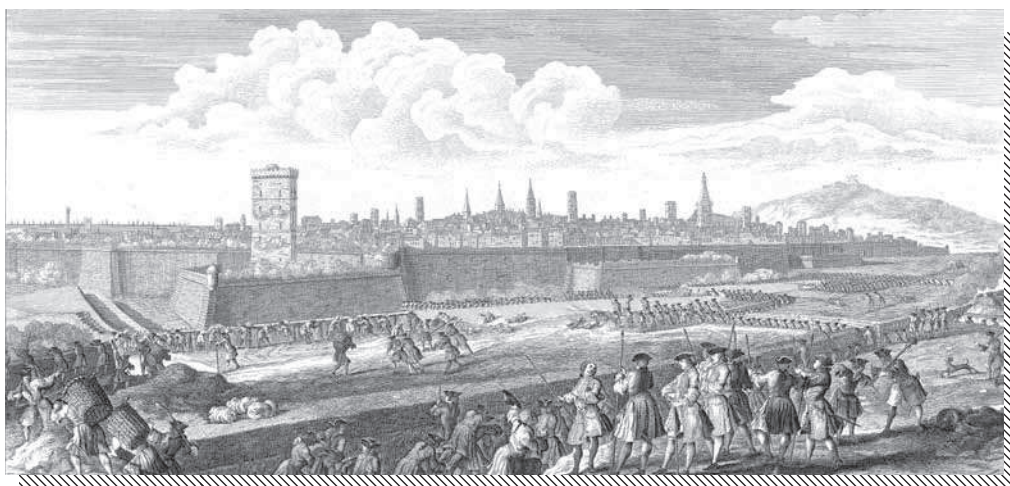

Arqueòlegs del segle XXI

Proposta d'itinerari didàctic
pels escenaris del setge del 1714

ESO

DOSSIER DE L'ALUMNE

1714 X 2014

bcn.cat/
tricentenari

Ajuntament de
Barcelona

Índex

1. La commemoració del Tricentenari del 1714	3
2. Funcionament del Layar , normes i recomanacions per al recorregut	4
3. Mapa del recorregut	8
4. Punts de parada de l'itinerari	9
5. Bibliografia	53

1 La commemoració del Tricentenari del 1714

La Guerra de Successió a la Corona d'Espanya va ser, segons el parer de molts historiadors, l'autèntica primera Guerra Mundial. Les potències d'Europa van haver de lluitar per l'hegemonia i per un nou equilibri de poder internacional. Catalunya ho va tenir clar; talment com avui va lluitar per la defensa de les seves llibertats, adquirides al llarg dels segles, i les seves lleis, a les quals els reis s'havien de sotmetre. Els efectes de la derrota de 1714 foren llargs, durs i difícils. Però la confiança en l'individu, el sentiment identitari, la voluntat i la capacitat de superació van permetre mirar endavant.

Amb aquesta força, els barcelonins i barcelonines van superar la destrucció d'una part del barri de la Ribera per a la construcció de la Ciutadella militar, una construcció que els havia de recordar en tot moment la derrota. Com una ironia del destí, en reconeixement d'aquells homes i dones que van ser foragitats de les seves cases i que, com a càstig van haver d'enderrocar-les i portar les pedres per a construir la Ciutadella, aquella zona que va ser destruïda és ara, tres-cents anys més tard, la part més ben conservada de la ciutat. Gràcies a la tasca dels historiadors i arqueòlegs, podem conèixer el nom dels carrers i de la gent que hi vivia a les cases, la seva feina, el seu dia a dia i, fins i tot, què menjaven i com es divertien.

A partir de la nombrosa riquesa documental conservada i a les restes del jaciment arqueològic del Born, de vuit mil metres quadrats (a l'aixopluc d'un mercat a finals del segle XIX) hem pogut obtenir un retrat en tres dimensions de la Barcelona de l'any 1700, un cas excepcional i únic en el món.

Amb motiu del Tricentenari del 1714, l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona ha concebut aquest projecte educatiu per tal que tots els nois i noies dels centres d'ensenyament facin aquest recorregut pel passat i coneguin aquest bocí de la història de Catalunya i de Barcelona.

2 Funcionament del Layar, normes i recomanacions per al recorregut

2.1 PREPARACIÓ ABANS DE COMENÇAR EL RECORREGUT

2.1.1.

Si el vostre centre no disposa de tauletes —que tenen una bateria de durada més llarga—, intenteu formar equips de manera que hi hagi disponibles com a mínim dos telèfons intel·ligents (smartphones) amb connexió 3G per grup (no podem garantir el Wi-Fi a tota la ruta).

- Com que el recorregut és llarg i la realitat augmentada consumeix molta bateria, reserveu sempre un dels dispositius de cada grup per si s'esgoten les bateries dels altres.

2.1.2.

Verifiqueu que cada dispositiu amb connexió 3G té instal·lat un servidor de correu (Gmail, Hotmail...) i que està sincronitzat amb el compte d'usuari corresponent (podeu utilitzar el vostre compte personal, però us suggerim que en creeu un de nou per a cada equip).

- Anireu enviant a aquesta adreça electrònica els tresors que aneu descobrint durant l'itinerari, per tal de poder recuperar-los i treballar-hi un cop sigueu a l'aula.

2.1.3.

Activeu la capa de realitat augmentada «Barcelona 1714».

Si el dispositiu mòbil no té el programa Layar instal·lat, descarregueu-lo des de la Play Store o la botiga Apple (és gratuït) i doneu d'alta un usuari per a cada aparell.

Un cop tingueu el programa Layar instal·lat, busqueu la capa «Barcelona 1714» i entreu amb el nom d'usuari i la contrasenya que us donarà el professor.

2.1.4.

Abans d'iniciar la ruta, carregueu al màxim les bateries de tots els dispositius electrònics que utilitzareu, sobretot les dels telèfons intel·ligents i les tauletes.

2.2. RECOMANACIONS PER REDUIR EL CONSUM DE BATERIA DELS TELÈFONS INTEL·LIGENTS DURANT LA RUTA

- Una manera d'estalviar el consum de la bateria és engegar el Layar i el GPS només quan estigueu en un punt de parada i no durant els trajectes. Per tant, activeu-los tots dos en arribar al punt i recordeu-vos de desconnectar-los quan iniciu el recorregut cap al següent.

- Utilitzeu els mòbils que no tenen connexió a Internet per fer les fotos durant el recorregut.
  - Tot i que a la nostra capa de Layar trobareu un mapa virtual que us indica com s'arriba d'una parada a la següent, us recomanem que no l'utilitzeu, almenys en les primeres parades, per l'alt consum de bateria que comporta. Si no teniu tauletes ni gaires telèfons intel·ligents, és millor que opteu per utilitzar el mapa en versió paper que trobareu als dossiers.
- > Si en arribar a les últimes parades teniu encara força bateria, podeu utilitzar el mapa digital i seguir l'itinerari amb aquesta eina.

2.3. UN COP A CADA PUNT DE PARADA

Si no ho heu fet abans perquè no heu utilitzat el mapa virtual, aquí heu d'engegar el GPS i la capa «*Barcelona 1714*» del Layar als vostres dispositius amb connexió 3G.

Al cap d'uns segons (el GPS triga una estona a reconèixer on està situat l'aparell), us apareixeran a la pantalla els punts d'interès més pròxims dins d'un radi de 250 m (aquest radi es pot modificar mitjançant l'opció «Cambiar filtres» del menú del Layar).

A les vostres pantalles apareixeran unes quantes imatges antigues que se superposen virtualment a la realitat. Heu de moure el dispositiu 360 ° fins a enquadrar la imatge que correspon al número de la parada que esteu descobrint. A la pàgina següent (captura de pantalla 1) us mostrem un exemple mitjançant una captura de pantalla d'un dels punts de la ruta.

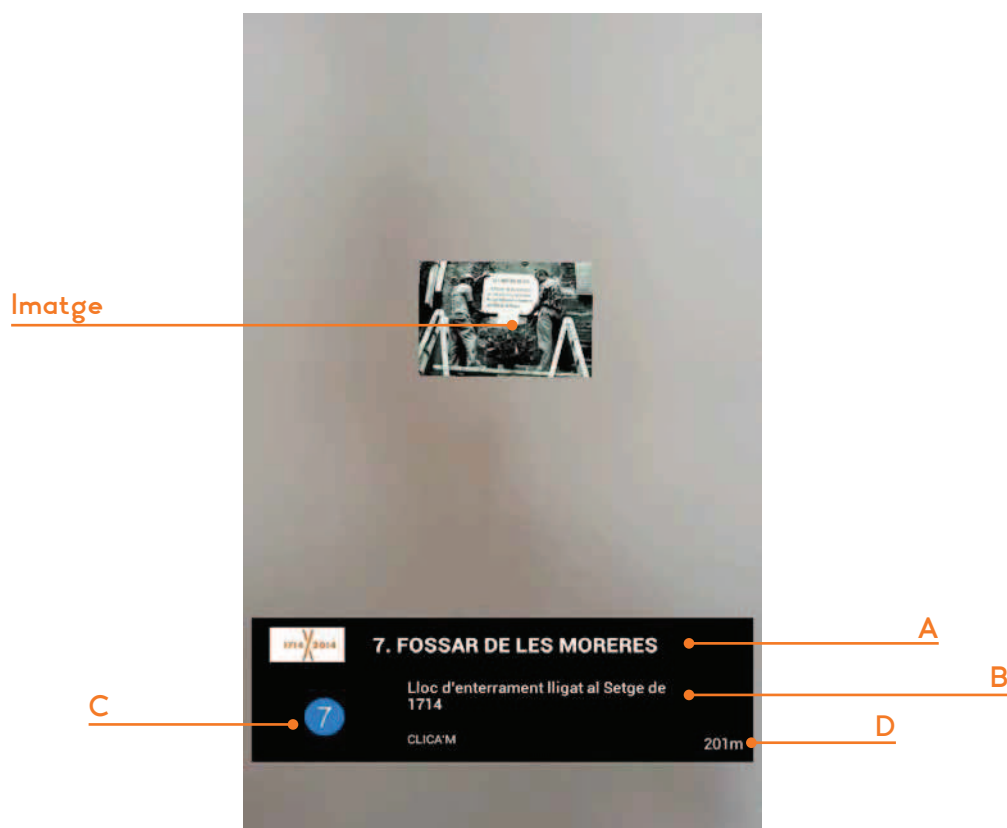
El **radi** és un petit cercle que apareix a la part superior dreta. El centre és la posició de l'usuari i els punts blancs són els punts d'interès on hi ha més informació. Si l'usuari es mou fent voltes sobre si mateix, els punts s'enquadraran a la pantalla quan els punts blancs estiguin dintre del triangle blanc a la part superior del cercle.

Un cop la imatge antiga està enquadrada en la pantalla, a la part inferior apareixerà un **menú** de fons negre amb la informació següent:

- A. Títol del punt d'interès
- B. Descripció bàsica
- C. Número del punt d'interès
- D. Distància en metres fins al punt d'interès

Si es fa clic damunt la imatge o es prem «**Clica'm**», aquest menú inferior quedarà fix i n'apareixerà un de nou per poder obtenir més informació. Per tancar aquest menú, només cal fer clic damunt la creu a la part superior dreta del menú.

Captura de pantalla 1

Informació addicional que apareix en fer clic damunt la imatge (captura de pantalla 2):

- **INFO:** Ens mostra una fotografia o gravat antic del lloc que visitem i un text explicatiu. Si es fa clic damunt la imatge o la lupa, la imatge es fa més gran. I si es fa clic de nou damunt la imatge, es torna a fer petita.

En el text hi ha una sèrie de preguntes que us conviden a observar, reflexionar i relacionar passat i present.

- **TRESOR:** Un cop feta l'explicació del punt del recorregut, el professor us plantejarà un repte. Si el supereu, podreu accedir a un dels «tresors» que amaga la ciutat, un document sobre el 1714 en format d'imatge, vídeo o text que podreu veure *in situ* en realitat augmentada quan enfoqueu i escanegeu amb la càmera del dispositiu alguns objectes de la ruta.

Captura de pantalla 2

INFO

Perquè pugueu recuperar el «tresor», caldrà:

- Que el professor us doni la localització exacta de l'objecte on s'amaga el tresor.
- Que abans d'escanejar l'objecte, feu clic damunt el botó «TRESOR» i enquadreu amb el dispositiu mòbil el lloc exacte.

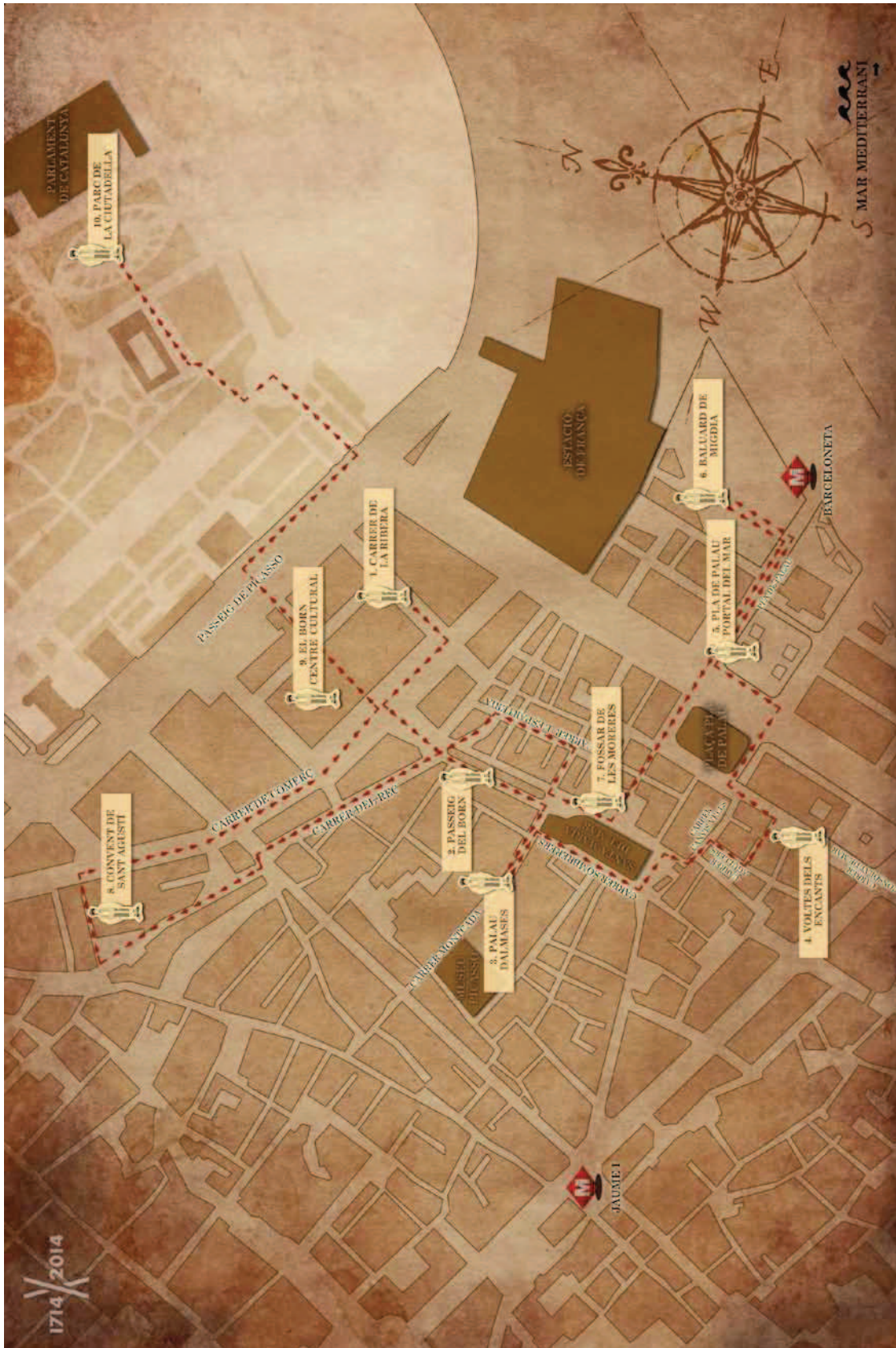
A partir d'aquí el programa reconeixerà la imatge i farà aparèixer el tresor a la pantalla i una petita icona a la part inferior dreta. Si es fa clic sobre la imatge s'enviarà directament a l'adreça electrònica que estigui sincronitzada amb el dispositiu portàtil. D'aquesta manera, estalviareu bateria i memòria dels telèfons intel·ligents i podreu recuperar els tresors més tard a l'aula.

Fent clic damunt la icona petita de l'aprenent, podreu retornar a la capa dels punts d'interès i seguir el recorregut.

- **COM S'HI ARRIBA:** Fent clic damunt d'aquest enllaç, depenent del programa instal·lat, podreu obtenir informació sobre com s'arriba a aquest punt d'interès. S'obrirà el programa preseleccionat pel sistema operatiu (Google Maps, Bing Maps, Apple Maps...), localitzarà el punt d'interès i us permetrà obtenir una ruta.

3 Mapa del recorregut

PUNT 2. PASSEIG DEL BORN

Fig. 4. Itinerari

Fig. 5. Passeig del Born

Com s'arriba al punt

Heu de mirar al costat de muntanya per poder comparar la imatge de realitat augmentada amb la part del Born corresponent.

Continguts

- El barri del Born, motor econòmic de la ciutat

- **La societat i les festes a Barcelona en el segle XVIII**

Entrada de Felip V a Barcelona

El diumenge 2 d'octubre de 1701, Barcelona resplendia, tota engalanada per donar la benvinguda al rei Felip V, que venia a inaugurar les Corts. Tota la ciutat es preparà per viure i celebrar aquest esdeveniment, i els carrers, les places i els monuments més importants per on havia de passar la comitiva es guarniren d'una manera especial. Les cases s'adornaren amb tapissos i teles que penjaven, les façanes es decoraren magníficament i s'aixecaren architectures efímeres construïdes per a l'ocasió, com ara piràmides i arcs de triomf. Com que el rei era el nét de Lluís XIV, conegut com el *Rei Sol*, moltes decoracions feien al·lusió al sol com a símbol reial. Per animar els ciutadans a participar en la festa, l'Ajuntament va crear tres premis per a les façanes més ben ornamentades, i es va crear una veritable competició per presentar les millors decoracions.

El monarca, lluint elegants vestidures, va fer l'entrada solemne a Barcelona pel portal de Sant Antoni, aclamat pels ciutadans. I ho va fer a cavall, sota el pal·li que portaven el conseller en cap i altres consellers del Consell de Cent. El trajecte continuava pel carrer de l'Hospital, la Rambla, fins a la plaça de Sant Francesc,

el carrer Ample, el carrer dels Canvis, l'església de Santa Maria del Mar, la plaça del Born, els carrers de Montcada, de la Bòria i de la Llibreteria, i passava pel palau de la Diputació, el palau episcopal i acabava a la catedral. A més de les màximes autoritats, acompanyaven el rei una comitiva de músics, timbals, clarins, xeremies i una companyia de cent guàrdies reials a cavall. Com a part de la celebració, es van fer llumeneres i un gran espectacle de focs d'artifici des de Montjuïc.

Dos dies més tard, el dia 4, al Saló del Tinell del Palau Reial tingué lloc l'acte més important de la visita reial: el doble jurament entre el monarca i els representants del Principat. Felip V va jurar les Constitucions catalanes i els representants dels tres estaments, clergat, noblesa i ciutadans, li juraren fidelitat i l'aclamaren com a nou rei i senyor.

Text adaptat i traduït del castellà de Pérez Samper, M. A. (2000). «Entrada de Felipe V en Barcelona. Un futuro sin futuro». *Cuadernos Dieciochistas*, núm. 1, Universidad de Salamanca, p. 57-106.

INSTITUCIONS PRÒPIES DE CATALUNYA

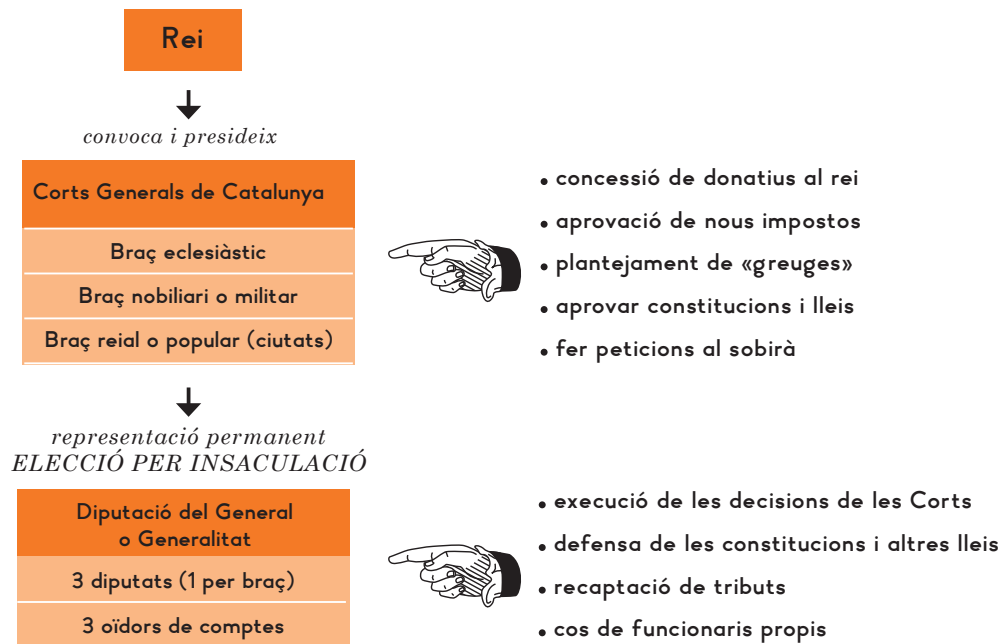
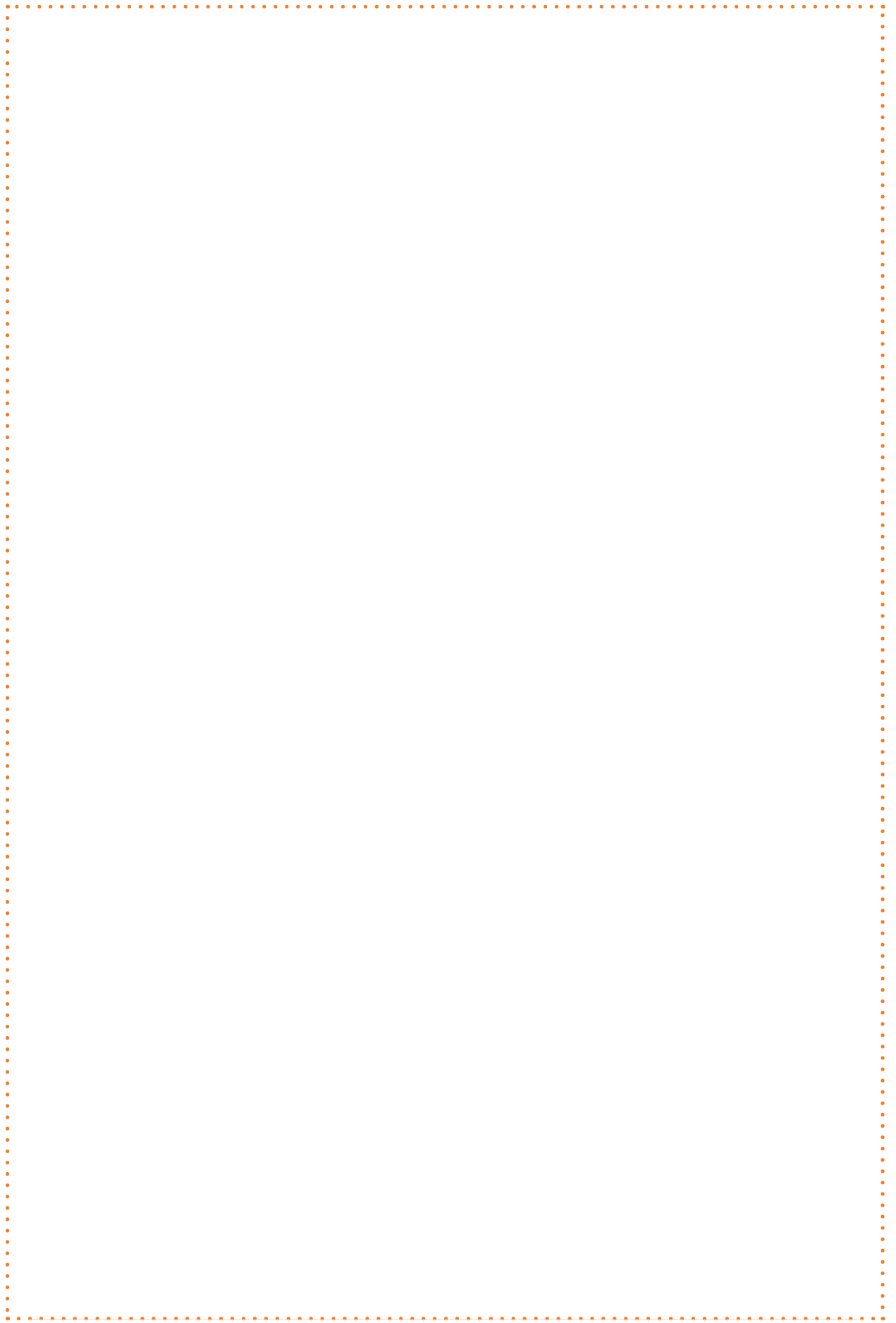

Fig. 6. *El govern de Catalunya (II)*. Extret de Ferreres, E. (2007)

Continguts

- Els dos pretendents i les seves entrades a Barcelona. El jurament de les Constitucions del 1702 i del 1705. Motius de l'opció catalana: el respecte a les institucions pròpies

PUNT 4. VOLTES DELS ENCANTS

Fig. 12. Itinerari

Fig. 13. Voltes dels Encants

Com s'arriba al punt

Continguts

- La Vilanova de la Mar i els gremis

- **L'economia i el comerç**

L'obra de les Corts de 1705-1706 es pot resumir en dos àmbits: les mesures econòmiques i les polítiques. Pel que fa als aspectes econòmics, es confirmaven i milloraven les disposicions aprovades per les Corts de 1701-1702, tot responent als interessos de la creixent burgesia mercantil. En aquest sentit, cal destacar que es va elevar a quatre el nombre de vaixells que es van enviar

a Amèrica. Totes les mesures buscaven el foment del comerç i el desenvolupament de la indústria i, a més, simplificar les traves fiscals en l'intercanvi comercial. Amb tot, les circumstàncies bèl·liques van impedir l'aplicació de la major part d'aquestes mesures.

Citat a Ferreres, E. (2007), p. 61.

Fig. 20. Autor desconegut. *Casa Llotja de Mar*. 1910-1920. Arxiu Fotogràfic de Barcelona (AFB)

Continguts

- Motius de l'opció catalana: actitud dels dos pretendents envers el comerç. Les Corts del 1702 i del 1705

- **La Llotja de Mar (OPCIONAL)**

- L'arribada de l'arxiduc Carles i «El cant dels ocells» (OPCIONAL)

PUNT 5. PLA DE PALAU I PORTAL DE MAR

Fig. 15. Itinerari

Fig. 16. Pla de Palau

Com s'arriba al punt

«No estimaré mai cap nació com estimo els catalans, i així serà per sempre.»

Fig. 17. Vaccaro, A. *Elisabet Cristina de Brunswick*.
© Ramon Manent. Museu Palau Mercader. Ajuntament de Cornellà de Llobregat

Continguts

- Barcelona, seu de la cort reial. El Palau Reial

LA GUERRA DE SUCESSIÓ

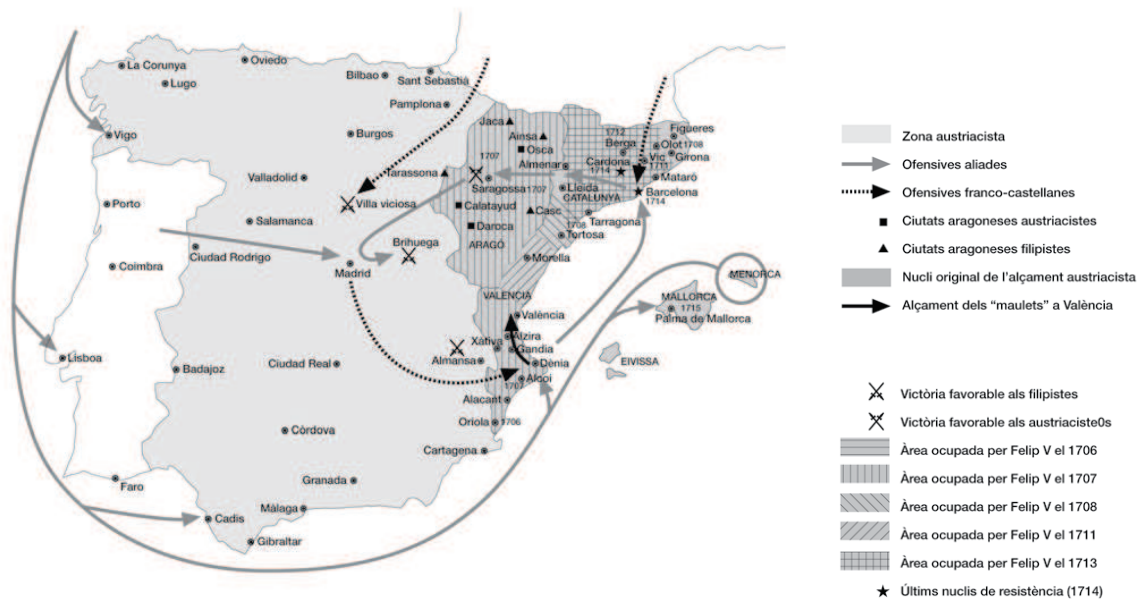

Fig. 18. *La Guerra de Successió*.
Extret d'Albareda, J.; Esculies, J. (2008)

Considerando haber perdido los Reinos de Aragón y Valencia, y a todos sus habitantes por la rebelión que cometieron, faltando enteramente al juramento de fidelidad que me hicieron como su legítimo Rey y Señor, todos los fueros, privilegios, exenciones y libertades que gozaban, y que se les habían concedido por mi parte o por mis predecesores, los Señores Reyes, serán ahora abolidos por justo derecho de la conquista.

Y considerando también que uno de los principales atributos de la Soberanía es la imposición y derogación de leyes, he juzgado conveniente abolir y derogar enteramente, y doy por abolidos y derogados en los referidos Reinos de Aragón y Valencia, todos los fueros, privilegios, práctica y costumbre hasta día de hoy observada en los referidos Reinos, y reducirlos a unas mismas leyes, usos y costumbres, y Tribunales, gobernándose igualmente todos los territorios por las leyes de Castilla, tan loables y plausibles en todo el Universo, y siendo mi voluntad que éstos se reduzcan a las leyes de Castilla, y al uso, práctica y forma de gobierno de ella.

Text adaptat d'Abolició dels furs d'Aragó i València (20 de juny de 1707).
Novísima Recopilación de las Leyes de España. Madrid, 1805. Citat a Ferreres, E. (2007), p. 70-71.

Continguts

- La guerra a partir del 1707. L'avenç de les tropes borbòniques. La conquesta de València i Aragó i l'abolició dels furs

- Un gir inesperat: el 1711

Fig. 19. Martí, J. *Muralla de Mar*. 1854. AFB

Continguts

- La muralla de Mar i el portal de Mar (OPCIONAL)

PUNT 7. FOSSAR DE LES MORERES

Fig. 24. Itinerari

Fig. 25. Peveter del Fossar de les Moreres

Com s'arriba al punt

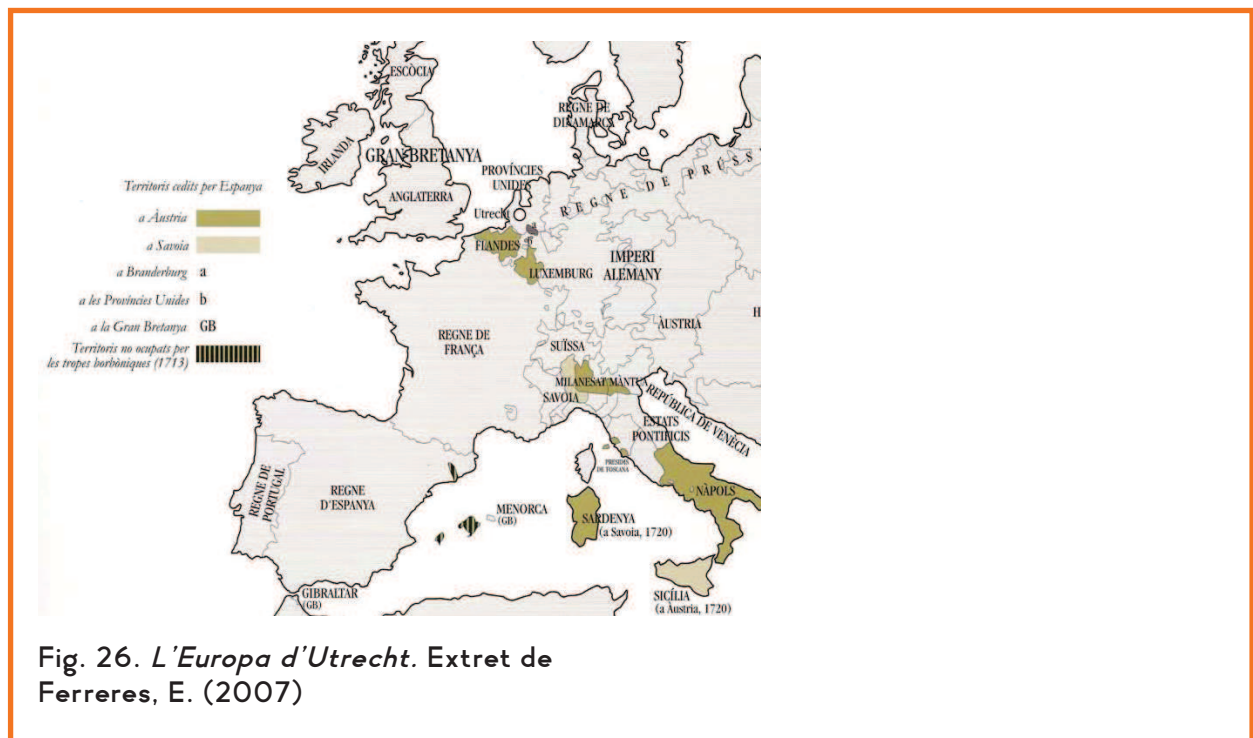
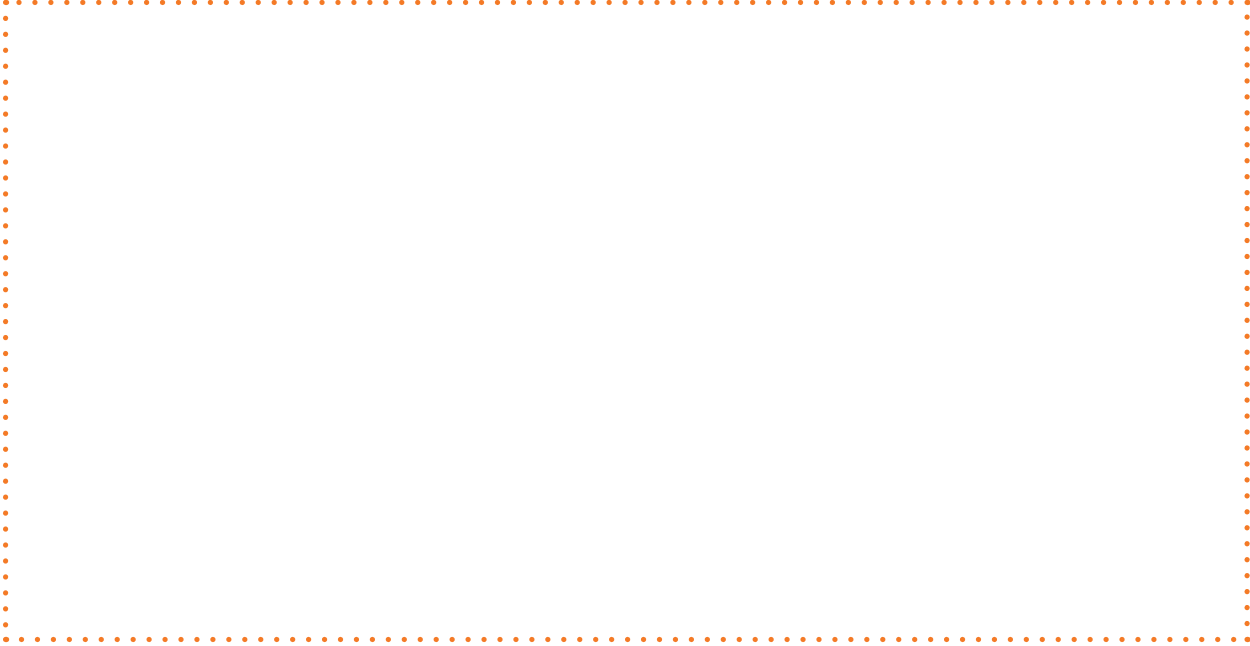

Fig. 26. L'Europa d'Utrecht. Extret de Ferreres, E. (2007)

De part de l'excel·lentíssim senyor conseller en cap, coronel, governador d'esta plaça, fort de Montjuïc i sos dependents.

Que com que de present es troba la present ciutat molt opresa dels enemics que la tenen sitiada i atacada per la part del Portal Nou, on pretenen fer bretxa, i es necessita molt que tothom assisteixi a la defensa tan justa i de tanta importància per la conservació d'ella i a este fi es fa indispensable i de la primera mira la notícia de tots els naturals i habitants de la present ciutat, així dels que tenen armes com dels que no les tenen; per això dit excel·lentíssim senyor conseller en cap, coronel, governador i seguint el resolt i deliberat per l'excel·lentíssima Junta de Guerra i persones a ella associades tinguda el dia present, diu notifica i mana a tothom generalment, de qualsevol grau o condició que siguin, tant de naturals com forasters, que demà que comptarem als 29 del corrent mes de juliol, compareguin a les 6 hores del matí a la Rambla, davant la Universitat literària de la present ciutat, aportant les armes els que les tindran i també els que no en tindran, els quals es trobaran en edat de 14 anys en amunt, exceptuant-se sols els que siguin empleats en la Coronela, sota pena de presó i altres a sa excel·lència arbitràries.

I perquè dites coses siguin a tothom notòries, mana sa excel·lència ser fetes i publicades el present bandov pels llocs acostumats de present ciutat i demés parts on convingui i menester sigui.

Crida de Rafael Casanova. Citat a Ferreres, E. (2007), p. 86.

«La ciutat estava bloquejada pels borbònics, que impedièn l'entrada de queviures i de tot tipus de proveïments. Els únics que hi arribaven els duïen els mallorquins. [...] Van ser uns mesos molt durs. El pa que es menjava era dolent i això va comportar avalots de protesta. Els resistents, per disparar els canons, havien de barrejar la pólvora amb pedres.»

Citat a Albareda, J.; Esculies, J. (2008), p. 88.

Fig. 27. Àngel Toldrà Viazó. *Basilica de Santa Maria del Mar*. 1905–1915. AFB

Barcelona és una gran plaça amb tot el seu recinte emmurallat, on la majoria de fortificacions estan recobertes amb maons. Les fortificacions acarades al mar o als molls [...] la defensen de tot el que pugui venir del moll. Aquesta ciutat s'estén per un pla. Hi ha un riu petit que travessa una part de la ciutat. A l'interior de la fortificació hi ha solars sense edificar ocupats per bonics jardins. [...] hi ha un palau reial quadrat, de pedra, amb balcons de ferro en dos dels costats i tres àmplies portes per entrar-hi a la planta baixa. Una galeria coberta comunica el palau amb la catedral i els membres de la família reial poden anar al seu banc sense ser vistos pels fidels que hi ha a la catedral. Quan el rei o la reina arriben comença el servei, que consisteix en unes quantes paraules en llatí, moltes pregàries antigues recitades pels capellans i una gran part de música interpretada per trompetes, oboè, orgue, violins grans i petits i violes, i música vocal: tot plegat fa un concert molt agradable.

Fontaine, J. (1711). *Diari de viatge a Espanya entre 1710 i 1711*. Citat a Permanyer, L. (2007), p. 90

- El setge de Barcelona i la coronela

PUNT 9. EL BORN CENTRE CULTURAL

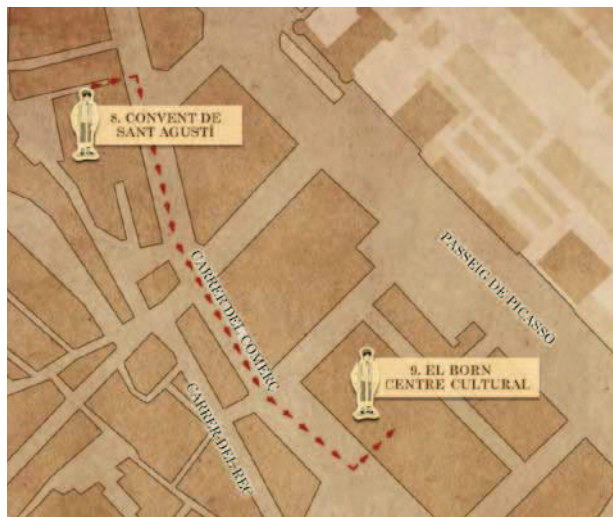

Fig. 36. Itinerari

Fig. 37. Entrada principal a El Born Centre Cultural pel carrer del Comerç

Com s'arriba al punt

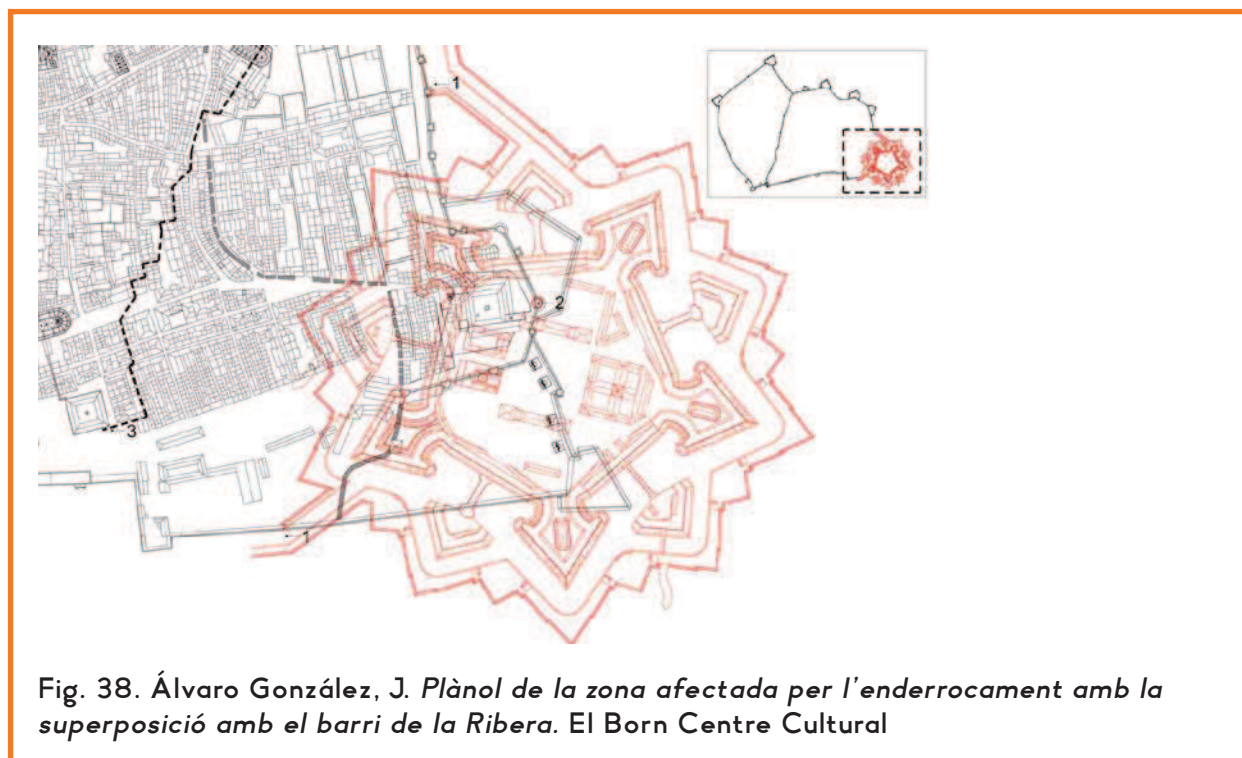

Fig. 38. Álvaro González, J. Plànol de la zona afectada per l'enderrocament amb la superposició amb el barri de la Ribera. El Born Centre Cultural

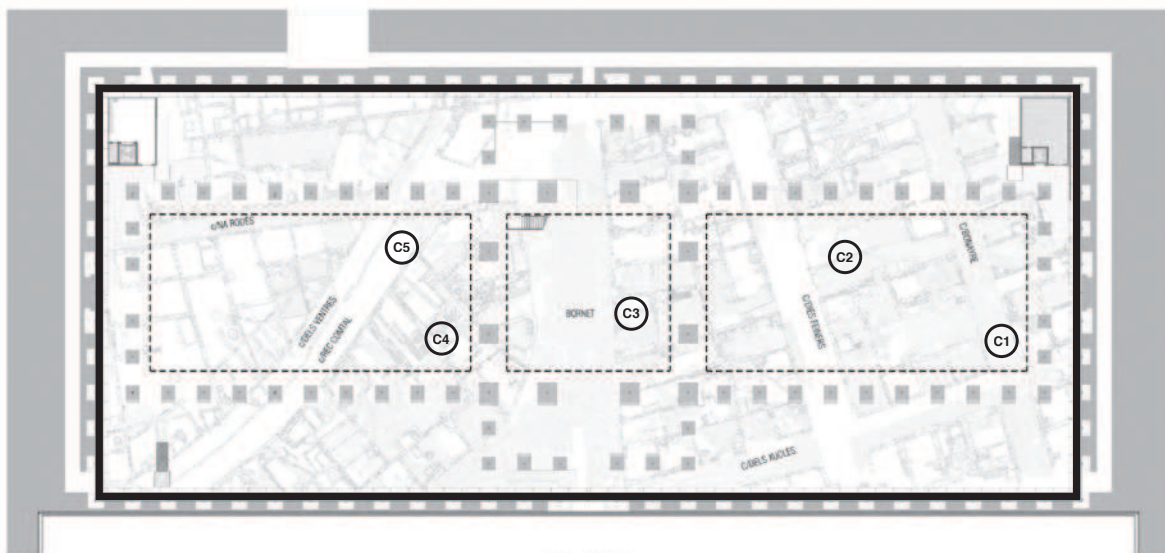

Fig. 39. Plànol del jaciment

Fig. 40. Placa de Barcelona

Fig. 41. Cisteller. Museu de Ceràmica de Barcelona (MCB)

Fig. 42. Parella brindant. MCB

Fig. 43. Copa. Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)

Fig. 44. Jugador de billar MCB

Fig. 45. Dau. MUHBA

Fig. 46. Plat. MUHBA

Fig. 47. Pipa. MUHBA

Continguts

- El conflicte. La construcció de la Ciutadella com a element de repressió

- El mercat del Born i El Born Centre Cultural

- **El jaciment**

PUNT 10. PARC DE LA CIUTADELLA

Fig. 48. Itinerari

Fig 49. Escudé, R.
Parlament de Catalunya. 1985. AFB

Com s'arriba al punt

Continguts

- Després del 1714. Les conseqüències urbanístiques

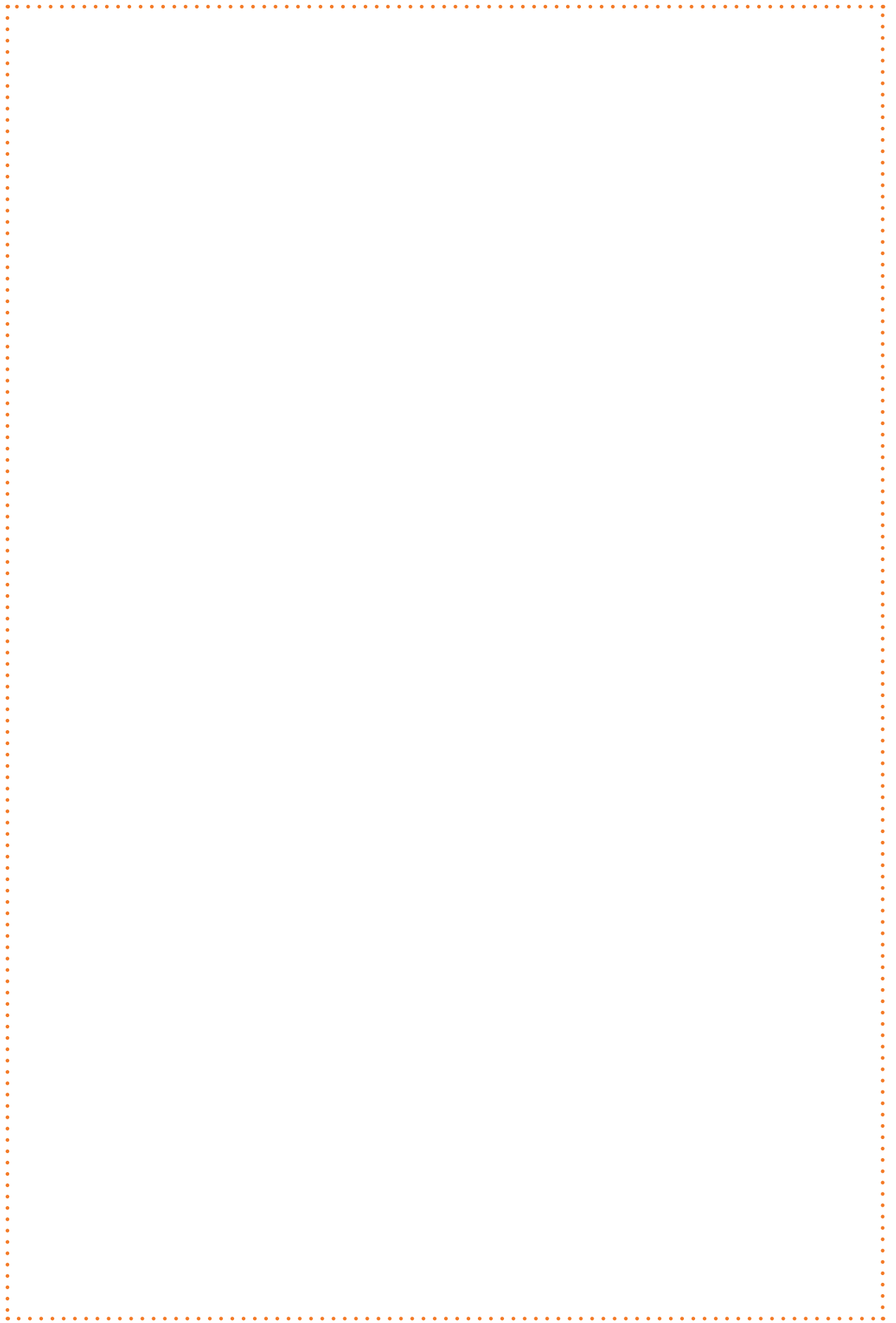

Fig. 50. Plànol i maqueta de la Ciutadella.
Extret de Ferreres, E. (2007)

Aposento, Cama con sábanas y manta y Almohadas [...], la Mesa y Manteles que tuviere el Patrón para Comer con ellos, Jarro para beber, asiento en la Chimenea o Cocina para calentarse, lugar al fuego y olla par guisar la Comida, y vela o Candil para alumbrarse en las oras regulares, sin que puedan pedir otra cosa a los Patronos.

Normes reials sobre els allotjaments comunicades al capità general Castel Rodrigo (2 de juliol de 1716). Citat a Ferreres, E. (2007), p. 106.

D. Jacobo Fitzjames, Duque de Fitzjames de Berwick [...] Siendo conveniente a la pública quietud de esta ciudad y su territorio el que se quiten todos los incentivos que las puedan alterar, por lo tanto, usando de la facultad y plenipotencia que su majestat me tiene concedida, he resuelto que todas y cualquier armas de cualquier género o calidad que sean, y de cualquier medida, así de fuego como de corte o cortantes, como son pistolas, pedreñales, fusiles, escopetes, espadas, sables, bayonetas, puñales, cuchillos con punta y otros semejantes, se traigan y se lleven dentro del término de tres días de la notificación del presente, al arsenal o atarazanas de la Ciudad, y entreguen al comisario que allá estará destinado por el superintendente general. Y ordeno y mando a todos los habitantes y moradores de esta Ciudad y su territorio, que ejecuten y cumplan con toda puntualidad dentro del dicho término de tres días, y que en adelante ninguno se atreva a llevar ningún género de dichas armas, so la pena rigurosa capital de muerte [...].

El desarmament de la població catalana. *Ordre de desarmament (3 d'octubre de 1714)*. Citat a Ferreres, E. (2007), p. 106-107.

Por considerar dos razones para haver VM, deliberado se substanciasen las causas en Castellano, la una, para ir borrando en quanto se pueda aquel Idioma Materno, de nación tan rebelde, desterrándola de un Tribunal compuesto de sujetos de toda fidelidad, celo y confianza. Y la otra porque habiendo de concurrir Ministros Castellanos y de otras Provincias de España, no podrían entender fácilmente la lengua Cathalana, tan diversa de la Castellana.

Repressió contra el català. *Marquès de Castel Rodrigo (6 de maig de 1716)*. Citat a Ferreres, E. (2007), p. 113.

Fig. 51. Teixidó, J. *Nueva Planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña, establecido por su Magestad [...] 1716.* Biblioteca de Catalunya, Barcelona

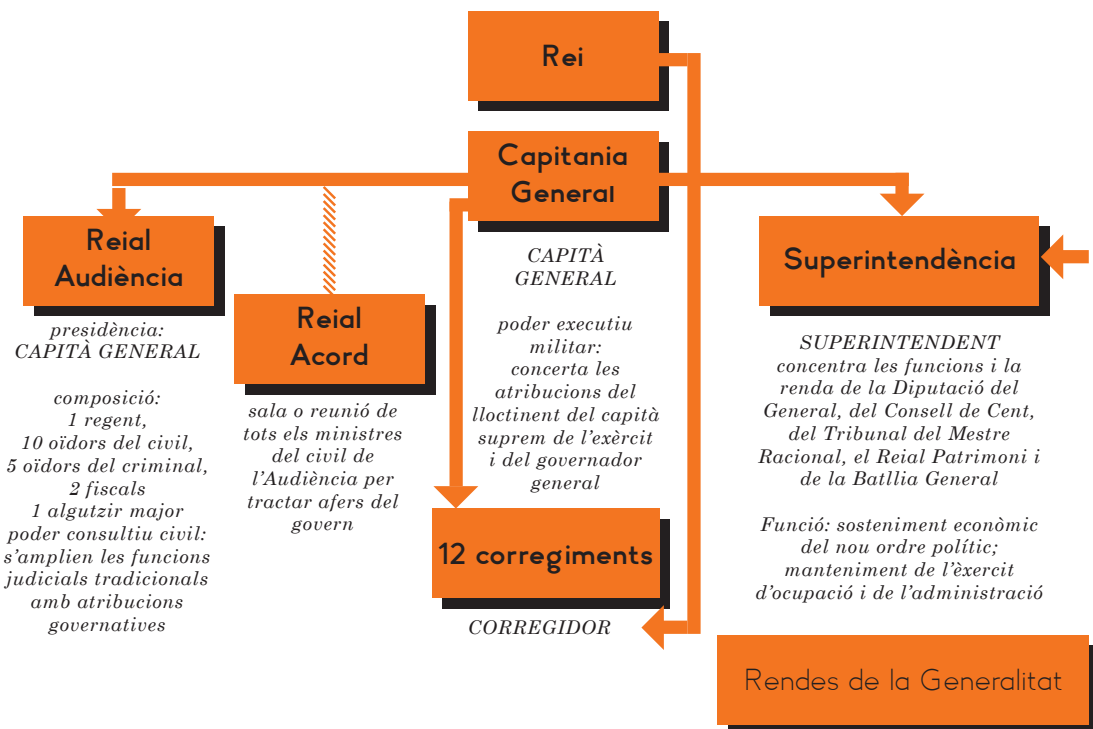

Fig. 52. *El govern de Catalunya al segle XVIII.* Extret de Ferreres, E. (2007)

Continguts

- Les conseqüències polítiques. El Decret de Nova Planta

Conclusions

5 Bibliografia

Albareda, J.; Esculies, J. (2008). *1714: La Guerra de Successió*.
Barcelona: Pòrtic.

Albertí, S. (2004). *L'Onze de Setembre*. Barcelona: Albertí Editor S.L.

Ferrerres, E. (2007). *La Guerra de Successió i Catalunya*.
Barcelona: Fundació Congrés de Cultura Catalana.

Garcia Espuche, A. (2010). *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV-XVIII)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Museu d'Història de Barcelona.

Permanyer, L. (2007). *1.000 testimonis sobre Barcelona*.
Barcelona: La Campana. Ajuntament de Barcelona.

Pongiluppi, G.; Hernández, F. X. (2012). *1714. El setge de Barcelona*.
Barcelona: Angle Editorial.